

Аналіз сучасних підходів до діагностики інтелекту дітей і дорослих продемонстрував методологічну, методичну й етико-педагогічну неспроможність психометричного підходу до феномену індивідуального розуму, засвідчив необхідність цілісного підходу до створення єдиної психологічної концепції інтелекту, обґрунтування теоретичних, методологічних й емпіричних підстав для розробки концептуальної моделі, що розглядає індивідуальний розум як єдину психологічну систему, усі аспекти якої можна зрозуміти лише в контексті вікової динаміки й ментального досвіду конкретної індивідуальності.

1. Furnham A. Personality and intelligence / A. Furnham, L. Forde, T. Cotter // Personality and Individual Differences. – 1998. – Vol. 24 (2). – P. 187–192.
2. Палій А. А. Диференціальна психологія: курс лекцій / А. А. Палій. – Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ ПНУ ім. В. Стефаника, 2007. – 776 с.
3. Палій А. А. Диференціальна психологія : [навч. посіб.] / А. А. Палій. – К. : Академвидав, 2010. – 432 с.
4. Холодная М. А. Психологическое тестирование и право личности на собственный вариант развития / М. А. Холодная // Психология. Журнал Высшей школы экономики. – 2004. – Т. 1, № 2. – С. 66–75.
5. Дружинин В. Н. Психология общих способностей / В. Н. Дружинин. – С. Пб. : 1999. – 368 с.
6. Холодная М. А. Психология интеллекта. Парадоксы исследования / М. А. Холодная. – 2-е изд., перераб. и допол. – С. Пб. : Питер, 2002. – 272 с.
7. Анастаси А. Психологическое тестирование / А. Анастаси, С. Урбина. – 7-е изд. – С. Пб. : Питер, 2007. – 688 с.
8. Богоявленская Д. Б. Что выявляют тесты интеллекта и креативности? / Д. Б. Богоявленская // Психология. Журнал Высшей школы экономики. – 2004. – Т. 1, № 2. – С. 54–65.
9. Холодная М. А. Когнитивные стили. О природе индивидуального ума / М. А. Холодная. – 2-е изд. – С. Пб. : Питер, 2004. – 384 с.

The article presents a critical analysis of psychometric theories of intelligence. Carried out a theoretical justification of the cognitive-style approach to diagnosis intelligence of children and adults.

Keywords: *cognitive-style approach, intelligence, IQ test, psychometric approach, individuality.*

УДК 167/168:111.11:60

ББК 87.5

Надія Качак

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ БУТТЯ ЛЮДИНИ КРИЗЬ ПРИЗМУ СУЧАСНИХ БІОТЕХНОЛОГІЙ

Розглянуто проблеми використання біотехнологій, їх вплив на буття людини й трансформаційні процеси суспільства; порушено проблеми генних модифікацій та їх можливих наслідків, а також морального вибору людини й ціннісних орієнтацій у сучасному технізованому світі. Обґрунтовано, що розвиток біотехнологій, особливо медичної, втручається в основи буття людини, впливає на її свідомість, поведінку та дії, маніпулює її майбутнім, тому кожний учений, інженер, технолог повинен нести відповідальність за свої відкриття і впровадження. Доведено, що наслідки біотехнологічного прогресу можуть мати глобальні масштаби й неочікувані результати, замість користі принести людству нові ризики та небезпеки, здатні докорінно змінити сутність людського існування.

Ключові слова: *технологія, біотехнологія, геном людини, генна модифікація, буття людини, суспільство, наука.*

Розвиток біотехнологій чисто в технологічному сенсі має на меті створення нових ліків, вакцин, вироблення нових підходів у лікуванні спадкових хвороб людини, створення трансгенних рослин або тварин з бажаними властивостями та корисними характеристиками тощо. Тобто біотехнологічний прогрес приносить користь людині й суспільству, тому зростає його соціальна значущість. Біотехнологія, по-перше, втручається в онтологічні основи сутності людини, модифікуючи їх унаслідок клонування, генної інженерії, фармакології, по-друге, впливає не тільки на сфери життєдіяльності людини,

а й на її внутрішній світ і світоглядні орієнтації: думки, звички, спосіб життя, ідеали та систему цінностей.

Біотехнологічний прогрес безпосередньо втручається в межі природного буття людини й опосередковано – у буття суспільства. Людина завжди прагнула досягнути ідеальних тілесних й інтелектуальних характеристик, а генетична інженерія, клонування, генна терапія та інші практики дають їй таку можливість. Оскільки ідеальних людей не існує, то кожна людина, бачачи в собі недоліки, намагається вдосконалити чи підсилити свої характеристики. Проте такі практики будуть доступними не тільки хворим, безпомічним людям, для яких це єдиний шанс на життя, а й здоровим, котрі прагнуть ще кращого життя й фінансове становище котрих дає їм таку можливість. Як стверджує Ж.Бодріяр, “культ тіла більше не суперечить культу душі: він його заміняє й наслідує його ідеологічну функцію” [1, с.176]. Тіло нині стає частиною індивідуальних цінностей, бо є одним з основних засобів для конкурентної боротьби. Тому потрібна ефективна технологія вирішення вказаної проблеми, насамперед з морально-етичного боку.

Біотехнологія, будучи результатом проектною й конструкторською діяльністю людини, набуває рис артефактності, тому сутність біотехнологічних досягнень не може бути повною мірою розкрита під час їх аналізу виключно в дисциплінарних межах окремих наук (біології, медицини), а вимагає філософської рефлексії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Існує низка фундаментальних праць з дослідження біотехнологій, зокрема, проблем генної та клітинної інженерії, генномодифікованих організмів. Серед досліджень сучасних зарубіжних і вітчизняних учених варто відзначити праці доктора філософських наук, провідного наукового співробітника Інституту філософії РАН К.Гнатик, яка ґрунтовно досліджує характеристики сучасної генетики людини, динамізм її розвитку, значення та роль у житті людини, а також соціальні, етичні, правові наслідки розвитку генної інженерії. Видатний німецький філософ, представник Франкфуртської школи Ю.Габермас у своїй праці “Майбутнє людської природи” особливу увагу звернув на вплив біотехнологічного прогресу на буття людини й суспільства. Американський філософ Ф.Фукуяма в праці “Наше постлюдське майбутнє: Наслідки біотехнологічної революції” висвітлив можливі наслідки розвитку техногенної цивілізації, її впливу на життя та свідомість людини. Зміни ціннісних і моральних орієнтацій, які є результатом біотехнологічної революції, цікавили російських дослідників П.Тищенка та Б.Юдіна. Чітко простежується аналіз принципу відповідальності за можливі наслідки науково-технічного та біотехнологічного прогресу в працях Х.Ленка та Г.Йонаса. Проте проблему впливу сучасних біотехнологій на буття людини, її свідомість і спосіб життя розкрито недостатньо. Вона потребує всебічного філософсько-методологічного аналізу для того, щоб людина могла оцінити свої майбутні перспективи, відчувати себе захищеною в технізованому світі та зберегти свої “людські” характеристики.

Метою нашого дослідження є філософсько-методологічний аналіз буття людини в сфері біотехнологічних практик, які можуть стати частиною філософського осмислення онтологічної проблеми людини в сучасному технізованому світі.

Нині, унаслідок науково-технічного прогресу та значних досягнень у біології й медицині, глобальні загрози людству набули реального екзистенційного виміру для кожної людини зокрема. Буття людини постає онтологічною кризою сьогодення, що потребує ґрунтовного аналізу та пошуку оптимальних шляхів її вирішення.

У ХХІ столітті російські дослідники В.Глазко й В.Чешко запропонували так звану концепцію еволюції, що керується людиною, засновану на стратегії й тактиці виживання людства. Основні постулати цієї концепції – “Наше майбутнє – в наших генах. Наші гени – в наших руках” [3, с.403]. Майбутнє людини в цих умовах постає залежним від технологічних можливостей у системі ціннісних пріоритетів. Тому еволюція, що керується людиною, може втратити свою теологічну спрямованість і знову набути рис від-

критого процесу. Людина не здатна створити нові закони природи, які будуть діяти в межах Всесвіту, але вона може змінювати умови їх протікання. Тому саме раціоналізація природних процесів і зміна умови дії законів природи становлять сутність сучасної науки й технології. Відповідно деякі види технологій, що беруть за основу дію природних процесів і явищ, тією чи іншою мірою зачіпають засади людського буття, що може призвести до неочікуваних наслідків. Російський дослідник І.Фролов вдало підмітив: “Те, що ми знаємо про людину, набагато менше за те, чого ми ще не знаємо” [10, с.63].

Б.Юдін вважає, що “науково-технологічний прогрес усе більше орієнтується на потреби й інтереси окремої людини, яка виступає як головний і причому масовий споживач того, що пропонує цей прогрес” [13, с.227]. При цьому самі інтереси та потреби стають тим стимулом, який визначає напрям і темпи науково-технічного прогресу. Французький філософ Ж.Бодріяр, досліджуючи споживацьке суспільство, робить висновок, що “споживання включає у свою сферу все: не тільки речі, а й відносини, історію, природу, навіть науку та культуру” [1, с.259]. Відповідно все, що потрапляє до споживацької сфери, отримує властивості речей і предметів споживання, які стають засобами престижу й ієрархії і перетворюються на знаки науки, культури та інших сфер. Тим самим сучасні технології все ближче підходять до людини, радикально змінюючи стиль її життя, а разом з тим і її сприйняття світу, виробляють нові форми та напрями відносин людини з навколишньою дійсністю.

Наслідком науково-технічного прогресу є розвиток біотехнологій, які створюють нові технічні й технологічні системи, що є передумовою подальшого втручання людини в природу, продукуючи нову якість природи. Біотехнологічне виробництво та дослідження впливають на живі організми й системи, утворюючи нову частину природи – “штучне-живе”, що є результатом людської конструкторської діяльності. Слід зауважити, що явище “штучного-живого” являє собою своєрідний підсумок руху всієї культури, поза якою такі досягнення науки були б неможливі. На цій основі можна підкреслити два принципово важливі положення, що пов’язані з розвитком і функціонуванням біотехнології. По-перше, біотехнологічний спосіб людської діяльності зумовлює формування певного прошарку біологічного світу, який в абсолютному значенні вже не є природою, а певним штучним утворенням. Це, у свою чергу, веде до зміни не тільки змісту, а й способів взаємодії технологій і культури. Тому друга обставина, яку треба відмітити, полягає в тому, що “штучна природа обумовлює існування світу нової культури – технологізованої культури” [8, с.93]. Г.Маркузе наголошує на тому, що “культурного примусу зазнає не тільки суспільне, а й біологічне існування, не тільки окремі сторони буття людини, а сама структура її інстинктів” [7, с.31]. Але варто відмітити, що саме цей примус виступає необхідною передумовою прогресу. Саме тому технологізована культура зачіпає основи як свідомого, так і несвідомого чинників людського існування, модифікуючи їх відповідно до власних потреб і цілей.

Значний вплив на природні процеси має генна інженерія, сутність якої полягає в тому, що рекомбінація хромосом чи окремих генів здійснюється поза організмом (*in vitro*), у лабораторних умовах у пробірці, тобто поза живим організмом, а це дозволяє уникнути будь-яких обмежень, які би могла накладати природа. У результаті таких експериментів можна схрещувати різні види живих організмів й отримати нові види, що не існують у природі, чи певні бажані характеристики того або іншого виду. Генна інженерія активно використовується в сільському господарстві для підвищення врожайності деяких видів культур, що володітимуть дивовижною стійкістю до шкідників і несприятливих кліматичних умов. Такі організми отримали назву трансгенних, або генномодифікованих. Вони схожі на природні організми, але у своїй структурі містять додатковий ген, якого не існує в природі і який змінює властивості тваринного чи рослинного організму. Сьогодні таких генетично модифікованих організмів рослинного й тва-

ринного походження є досить багато, ми їх купуємо на ринках, у супермаркетах або навіть вирощуємо в себе вдома. У такому випадку за допомогою генномодифікованої продукції можна покращити якість життя людини, забезпечивши її необхідною харчовою продукцією та деякими медичними препаратами (інсулін, інтерферон).

Крім позитивних характеристик генної модифікації, існує безліч ризиків для людини та навколишнього середовища. Під час розгляду проблеми генномодифікованих рослин та їх впливу на навколишнє середовище важливе значення мають такі аспекти: нові привнесені гени можуть передаватися через пилок іншим рослинам, що ростуть неподалік, а їх гібридне потомство отримає вже нові властивості, які здатні витіснити інші рослини, що ростуть поряд; трансгенні рослини можуть також стати прямою загрозою для людини, домашніх і диких тварин. Аналізуючи можливі наслідки розвитку біотехнологій і трансгенних організмів, П.Тищенко зазначає: “Загроза стирання межі, яка відділяє світ людини від навколишньої природи, породжує особливого роду турботу про збереження людської біо-ідентичності як форми ми-ідентичності” [9, с.103]. Проблема генномодифікованих організмів має неоднозначний характер, адже зміни в геномі рослин і тварин можуть у майбутньому трансформувати генетичну програму самої людини. Наслідки цього втручання можуть бути непередбачувані, тому й поживається дискусія щодо безпеки генетично модифікованих джерел для здоров’я людини та її прийдешніх поколінь. Одним із шляхів вирішення вказаної проблеми було прийняття в 1998 році Європейським Союзом закону про необхідність маркування генетично модифікованої продукції. Аналогічні рішення було прийнято в Японії, Австралії, Чехії, Новій Зеландії та інших державах. У 2004 році Європейський Союз затвердив нові правила, згідно з якими будь-які продукти, що містять хоча б мінімальну кількість генетично модифікованого матеріалу, повинні мати відповідне маркування. Це свідчить про те, що уряди багатьох країн світу занепокоєні цією проблемою. Маркування дасть покупцеві змогу самостійно приймати рішення щодо даної продукції. Наслідком такого процесу є проблема, пов’язана зі збереженням не лише власної людської унікальності та неповторності, а й майбутніх поколінь.

Генномодифіковані флора та фауна мають уже своїм творцем людину, без якої розвиватися самостійно не можуть і потребують постійного її втручання, на відміну від традиційних природних видів тварин і рослин, де процес відтворення має збалансовану структуру й саморегулюється, зберігаючи власну гармонію. Поширення генномодифікованих організмів може призвести до порушення гомеостатичних екосистем біосфери та заміни її штучною техносферою, а також зниження рівня адаптації людини до навколишнього середовища, що потягне за собою розвиток різних захворювань. Використання біотехнології несе в собі ризик і небезпеку, адже в разі потрапляння генноінженерного матеріалу в живу природу практично неможливо буде відмежувати штучно створені елементи від природних, а це може змінити протікання природних процесів, викликати певні мутації в живій природі або спричинити виникнення якоїсь епідемії. Щодо людини, то маніпуляції з геномом навіть одного індивіда можуть внести в людський біовид неконтрольовані зміни, які здатні із часом, через ряд поколінь, призвести до негативних наслідків життєдіяльності десятків нащадків. Саме тому для генномодифікованих практик необхідно встановити межі втручання.

Генномодифікована продукція впливає на людину опосередковано, результати її дії мають імовірний, віддалений характер і можуть проявитися через десятки років. Особливе занепокоєння викликають лікарські засоби, розробкою яких займається фармакогеноміка – галузь біомедичної технології. Вони здатні впливати на функції мозку людини, тим самим змінюючи поведінку особи, що їх приймає. Ф.Фукуяма, аналізуючи лікарські препарати прозак і рیتالін, показує їхню дію на свідомість пацієнта: прозак підвищує самооцінку в дівчат, а рیتالін знижує гіперактивність у хлопчиків [9]. Тим са-

мим батьки, учителі, родичі знімають із себе відповідальність за дитину, а дитина, у свою чергу, може пізніше висловити своє незадоволення тими чи іншими наслідками. Тобто відповідальності уникають усі, але результатом такого процесу є втрата індивідуальності та свободи волі дитини. А якщо взяти ліки, здатні посилювати інтелект, то це може призвести до вузької спеціалізації психіки, що порушить систему емоцій, моральність, інтуїцію, фантазію, уяву, творчі здібності. Генетичні маніпуляції руйнують світоглядні та моральні традиції. Людина перейшла межу дозволеного, не задумуючись над наслідками своєї дослідницької діяльності. У неї з'явилася ілюзія необмеженої влади та можливостей науково-технічного прогресу. Усе це свідчить про те, що технології, а особливо біотехнології, перетворюють нас у біороботів, тобто істот, у яких фантазія та творчі здібності зникають; якщо “поглянути на сучасну цивілізацію, можна сказати, що для її функціонування потрібні тільки виконавці. Технізована цивілізація не потребує творців” [2, с.37]. У сучасному технізованому світі проблема збереження індивідуальності, емоційного світу людини отримує зовсім нове трактування, де “генетичні технології, спрямовані на зміну характерних ознак людської тілесності, можуть привести до трансформації базових людських цінностей”, зазначає К.Гнатик [4, с.211].

Раніше люди змінювали навколишнє середовище, щоб зробити своє існування комфортнішим; нині вони намагаються змінити власну генетичну спадщину, прагнучи до контролю над еволюційними процесами. Людська природа надзвичайно складна, але, з іншого боку, вона – крихка. Зачепивши один елемент, можна необачно дестабілізувати всю систему. Намагаючись постійно покращувати людину, ми ризикуємо її зруйнувати. Втручання в геном означає отримання людиною влади над власною природою, що може привести до зміни моральних основ співіснування людей.

Не контрольований не тільки моральними обмеженнями, а й законами, розвиток біотехнології може повернути цивілізацію на “постлюдський” етап історичного розвитку. Характеризуючи майбутнє постлюдське існування, Ф.Фукуяма відзначає: “Багато людей вважають, що воно буде виглядати як наш світ – вільний, рівний, дбайливий, співчутливий, – але з кращою охороною здоров'я, більшою тривалістю життя та вищим рівнем інтелекту. Однак постлюдський світ може виявитися більш ієрархічним і конкурентним, а тому сповненим соціальних конфліктів. Це може бути світ, де буде втрачено будь-яке поняття “загальнолюдського”, оскільки ми перемішаємо гени людини з генами стількох видів, що вже не будемо чітко розуміти, що таке людина” [11, с.308]. Тому, змінюючи свою зовнішність, покращуючи свої інтелектуальні задатки, вводячи у свій організм додаткові гени рослинного чи тваринного походження, ми тим самим змінюємо власну сутність і задаємо новий генетичний код для майбутніх поколінь, не знаючи, які ризики та небезпеки це може принести. Людина має вчасно зупинитися, щоб не знищити себе, бо тоді перспектива майбутнього людського існування, описана Ф.Фукуямою, буде не найгіршим варіантом.

Розглядаючи проблему втрати ідентичності й унікальності через генетичні маніпуляції, Г.Йонас стверджує, що істина проста, вона не повинна захоплювати чи пригнічувати нас, проте має викликати шанобливе ставлення до себе; вона полягає в тому, що людина є автентичною й існує одвіку – зі своїми перевагами та своїми недоліками, зі своєю величчю та нікчемністю, зі своїм щастям і своїми муками – тобто в усій своїй неоднозначності, що невід'ємна від неї [5, с.8]. Людина, певним чином, є унікальним творінням, що має надзвичайний потенціал і безліч можливостей його реалізації, але досить часто про це забуває, зосереджуючи увагу на чомусь другорядному, непотрібному. А втручаючись в основи буття, вона може зруйнувати біобаланс, що існував тисячоліттями. Основним принципом співіснування людей заради майбутнього людства, на думку Г.Йонаса, має бути імператив, що відповідає кардинально новому типу діяльності людини: “Дій так, щоб наслідки твоєї діяльності були сумісні з підтримкою справді

людського життя на Землі” [5, с.45]. Крім того, традиційна етика вже не спроможна вирішити проблеми, пов’язані з новітніми технологічними досягненнями, вона потребує нового масштабу відповідальності. “Жодна попередня етика не навчить нас норм добра й зла, які вмістили б зовсім нові модальності влади і її можливих творинь” [5, с.17]. Саме тому принцип відповідальності повинен співвідноситися з можливими наслідками людської діяльності, турботою про майбутнє своїх нащадків, беручи до уваги моральні цінності й орієнтації, адже неконтрольована технічна сила може стати загрозою для існування людства.

Розглядаючи проблему відповідальності за біотехнологічний прогрес, Х.Ленк вважає, що відповідальність мусить нести не тільки економічні й промислові корпорації, інститути та держава, а й люди, які є її обличчям. “Корпоративна відповідальність повинна співвідноситися з індивідуальною відповідальністю осіб, які приймають рішення” [6, с.317]. Тут також мається на увазі не тільки правова, а й моральна відповідальність, що виникає внаслідок контролю, ефективного розподілу влади між законодавчими, виконавчими та судовими інстанціями. Моральні норми відіграють величезну роль у регулюванні проблем, пов’язаних із розвитком біотехнологій. Мораль стає тим необхідним елементом, який здатний поєднати суспільство й наукову спільноту, розв’язати проблему довіри всіх членів суспільства до науково-технічного прогресу та його здобутків.

Отже, біотехнологічні досягнення змінюють сутність людини, впливаючи на загальнолюдські відносини, формуючи нові принципи та форми співіснування, а також руйнують те, що створила природа, основи буття. Досягнення науково-технічного прогресу відкрили нові перспективи для розвитку біології та медицини, що дало змогу здійснювати генетичні маніпуляції над різними живими організмами та людиною, її життям і здоров’ям, тобто її фізичним та психічним станом. Оскільки Всесвіт – єдина взаємопов’язана система, то для її функціонування потрібні різноманітні види й форми життя. Різноманітність є умовою гармонійності. Якщо уявити, що всі люди будуть досконалими, то не треба буде вчитися один в одного, відпаде потреба в спілкуванні, взаєморозумінні. Крім того, створивши досконалі фізіологічні істоти, неможливо бути впевненим, що їх духовність також буде досконалою. Віддавши перевагу найкращому, можна буде спостерігати однотипність існуючого та втрату гармонії.

1. Бодрийяр Ж. Общество потребления. Его мифы и структуры / Жан Бодрийяр ; пер. с фр., послесл. и примеч. Е. А. Самарской. – М. : Культурная революция, Республика, 2006. – 269 с.
2. Войцехович В. Э. Риски, порождаемые современными биотехнологиями / В. Э. Войцехович // Биотехнология и общество : сб. материалов форума “Биотехнология и общество”, ассоциированное мероприятие II Междунар. конгресса “Евразия Био”, 12 апреля 2010 г., Москва / под ред. Р. Г. Василовой, В. Е. Лепского. – М. : Котиги-Центр, 2010. – С. 36–38.
3. Глазко В. И. “Опасное знание” в “обществе риска” (век генетики и биотехнологии) : монография / В. И. Глазко, В. Ф. Чешко. – Х. : ИД “ИНЖЭК”, 2007. – 544 с.
4. Гнатик Е. Н. Генетическая инженерия человека : вызовы, проблемы, риски / Е. Н. Гнатик. – М. : Книжный дом “ЛИБРОКОМ”, 2009. – 240 с.
5. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації / Г. Йонас. – К. : Лібра, 2001. – 400 с.
6. Ленк Х. Социальная ответственность человека за надежность сложных социотехнических систем / Х. Ленк // Человек и его будущее: новые технологии и возможности человека. – М. : ЛЕНАНД, 2012. – С. 308–317.
7. Маркузе Г. Структура інстинктів і суспільство: філософське дослідження вчення Зигмунта Фрейда / Г. Маркузе ; пер. О. Юдін. – К. : Ніка-Центр, 2010. – 248 с.
8. Сидоренко Л. І. Світоглядно-етичні засади біотехнологічної моделі природокористування / Л. І. Сидоренко // Філософські читання пам’яті Павла Копніна. – К., 1997. – С. 92–98.
9. Тищенко П. Д. Био-власть в эпоху биотехнологий / П. Д. Тищенко. – М., 2001. – 177 с.
10. Фролов И. О человеке разумном и гуманном / И. Фролов // Наука и жизнь. – 1983. – № 4. – С. 60–66.
11. Фукуяма Ф. Наше постчеловеческое будущее: последствия биотехнологической революции / Ф. Фукуяма ; пер. с англ. М. Б. Левина. – М. : Изд-во АСТ, ЛЮКС, 2004. – 349 с.

12. Хабермас Ю. Будущее человеческой природы / Ю. Хабермас ; пер. с нем. – М. : Весь Мир, 2002. – 144 с.
13. Юдин Б. Г. В фокусе исследования – человек: этические регулятивы научного познания / Б. Г. Юдин // Философия науки. – Вып. 11 : Этнос науки на рубеже веков. – М., 2005. – С. 224–242.

Considered are the problems of the use of biotechnologies, their influence on existence of man and transformation processes of the society; the problems of gene modifications and their possible consequences and moral choice and value orientations in the modern technized world. Justified, that development of biotechnology, especially medical, intervenes in the fundamentals of human existence, affects his consciousness, behavior and actions, manipulates its future, so every scientist, engineer, technologist must take responsibility for their opening and implementation. It is proved that the consequences of biotechnological progress may have global scope and unexpected results, instead of usefulness bring to humanity new risks and dangers, which can radically change the essence of human existence.

Keywords: *technology, biotechnology, human genome, genetic modification, the existence of man, society, science.*

УДК 159.92

ББК 88.51

Світлана Литвин-Кіндратюк

ИНВЕКТИВА ЯК ВИЯВ ДЕРИТУАЛІЗАЦІЇ МІЖПОКОЛІННОЇ ВЗАЄМОДІЇ

У статті розглядається підхід до вивчення інвективи й інвективних стратегій як девіацій мовленнєвих практик. Психолого-історичний ракурс аналізу дозволяє простежити зв'язок поширення інвективних стратегій в умовах повсякденності з деформаціями міжпоколінної взаємодії, її деритуалізації.

Ключові слова: *інвектива, інвективна стратегія, міжпоколінна взаємодія, деритуалізація, психологія повсякденності.*

Розвиток сучасного суспільства в умовах демографічної кризи та прискорення соціальних процесів, використання новітніх наукових технологій призводить до продукування низки ризиків (екологічних, соціальних, технологічних), аналіз яких спонукає дослідників слідом за У.Беком визначати його як суспільство ризику. Учений доводить, що “ми є свідками – суб’єктами й об’єктами – розлому всередині модерну, який відділяється від контурів класичного індустріального суспільства та набуває нових обрисів – обрисів “суспільства ризику” [3, с.10]. Це спричиняє пріоритетність проблем інформаційно-психологічної безпеки особистості, запобігання психологічного на інших видів насильства, зокрема, маніпулятивних впливів [10] засобами інвективних стратегій у спілкуванні.

Метою нашої статті є психолого-історичний аналіз причин поширення інвектив та інвективних стратегій у повсякденних практиках спілкування в добу високого модерну. З огляду на це були поставлені такі завдання:

1. Аналіз сучасних підходів, які розглядають інвективу як девіацію в галузі мовленнєвих практик.

2. Визначення позиції інвективи як табуованого чи детабуованого висловлювання мовця в ситуаціях повсякденного та неповсякденного життя.

3. Знаходження зв'язку між змінами характеру поколінної взаємодії в умовах високого модерну й утвердженням нових функцій інвективних стратегій в умовах повсякденності.

На думку знаного соціолога Е.Гідденса, ризики є атрибутивною ознакою “високої сучасності”, невід’ємною складовою соціального простору, що плекає як імпульсивних, схильних до ризикової поведінки особистостей, так і готових до неї в ситуаціях невідзначеності, зокрема, у форматі інноваційних, нестандартних стратегій [4]. Такі ситуації продукують, як вважає М.Магомед-Амінов, повсякденну екстремальність, що постає в якості двох феноменів: по-перше, неповсякденної, катастрофічної, межової екстремальності, по-друге, екстатичної, некатастрофічної екстремальності [13, с.130]. Визначаючи